

L'home
a la recerca
de sentit

Viktor

E. Frankl

VIKTOR E. FRANKL

L'HOME A LA RECERCA DE SENTIT

Pròleg de Hans Weigel

Traducció de Francesca Martínez

Edicions 62

Barcelona

Títol original de l'obra: *Trotzdem Ja zum Leben sagen.*

© 1977 Kösel Verlag, divisió del grup editorial Penguin Random House GmbH, Múnic, Alemanya.

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Primera edició: 2005

Primera edició en aquesta col·lecció: març del 2024

© de la traducció: Francesca Martínez Planas.

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.

Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona.

info@grup62.com

www.edicions62.cat

Fotocomposició: Grup62

DIPÒSIT LEGAL: B. 3.041-2024

ISBN: 978-84-297-8167-0

ÍNDEX

Pròleg: <i>Reconeixença a Viktor Frankl</i>	9
---	---

EL CAMP DE CONCENTRACIÓ VISCUT PER UN PSICÒLEG

El camp de concentració viscut per un psicòleg	17
La primera fase: l'internament al camp	25
La segona fase: la vida al camp	40
La tercera fase: després de ser alliberats del camp	121

SINCRONITZACIÓ A BIRKENWALD

Sincronització a Birkenwald: <i>Un diàleg metafísic</i>	131
---	-----

EL CAMP DE CONCENTRACIÓ VISCUT PER UN PSICÒLEG

EL PRES DESCONEGUT D'UN CAMP DE CONCENTRACIÓ

«El camp de concentració viscut per un psicòleg». Es tracta, segons el títol, d'una descripció de les vivències i, en conseqüència, no tant d'un informe sobre la realitat; el que es pretén descriure aquí és l'aspecte vivencial d'allò que van experimentar de mil maneres diversos milions de persones: el camp de concentració «vist des de dins», des de la situació del qui el viu directament. Així doncs, aquesta descripció no se centra en els grans horrors —uns horrors que, d'altra banda, ja han estat descrits mil vegades (sense que per això hagin obtingut el crèdit de tothom)—, sinó en innumerables petits turments o, dit d'una altra manera, en la pregunta sobre com es reflectia la vida diària en l'esperit del pres mitjà d'un camp de concentració.

Avancem que les vivències a les quals es refereixen les línies següents tenen menys a veure amb els esdeveniments dels famosos grans camps de concentració que amb els d'aquells camps filials, de tan mala anomenada, que depenien dels més grans. De tota manera, tothom sap que precisament els camps més petits eren uns camps d'extermini perfectes. No es tracta, doncs, del sofriment i la mort dels grans herois i màrtirs, sinó més aviat de les «petites» víctimes i de la «petita» mort d'una gran massa de gent. No ens ocuparem ni del que va haver de sofrir

—o del que està en condicions d'explicar— l'home que va exercir de *capo*¹ tants i tants anys, ni d'aquell o aquell altre pres «conspicu», sinó del martiri de l'intern «desconegut». És a ell, al pres corrent que no du cap braçal, a qui els *capos* miren, per dir-ho així, amb menyspreu. Mentre aquest pres es moria de fam, als *capos* no els anava pas malament, si més no des del punt de vista de l'alimentació, i a més d'un *capo* les coses fins i tot li anaven millor del que mai li havien anat. Per tant, des d'una perspectiva psicològica i caracterològica, podem considerar el prototipus del *capo* més aviat com un membre de les SS, o sigui com els vigilants del camp; psicològicament i sociològicament, aquests individus en qüestió s'havien assimilat als vigilants, amb els quals col·laboraven. Tot sovint els *capos* eren més «severs» que els mateixos vigilants i a vegades eren per al pres corrent els torturadors més implacables; així, per exemple, pegaven més fort que les mateixes SS. Ara bé, si des d'un bon començament només solien fer de *capos* aquells presos capaços de tals procediments, també és cert que, tan bon punt deixaven de «col·laborar» en aquest sentit, els retiraven el càrrec.

UNA SELECCIÓ ACTIVA I PASSIVA

En general la persona de fora que mai no ha estat en un camp de concentració, el profa, sol fer-se una falsa imatge de les condicions del camp quan s'imagina la vida d'allà sentimentalment i alhora relativament banalitzada, quan la considera inofensiva pel fet que no té ni idea de la dura lluita per l'existència dels uns contra els altres, una lluita que precisament als camps de concentració més petits també causava estralls entre els mateixos reclu-

1. Encarregat de la vigilància en un camp de concentració, generalment reclutat entre els delinqüents comuns.

sos. En aquesta lluita pel pa de cada dia o per la conservació de la vida i la supervivència, tot plegat resulta extremament dur; és una lluita despietada moguda per interessos, tant si són els personals com els d'un cercle molt íntim d'amics. Posem per cas que es preveu que un transport traslladarà un determinat nombre d'interns a un altre camp —presumptament; perquè el que tothom suposa, i no pas sense raó, és que «es dirigeix a les cambres de gas»; que el transport en qüestió, de malalts o de gent feble, es presenta com —diguem-ne— una mena de selecció, o sigui que es farà una tria de presos incapacitats per al treball que es destinaran a l'extermini en un gran camp central equipat amb cambres de gas i crematori. En aquest moment s'encén una lluita de tothom contra tothom, o sigui la lluita entre determinats grups o camarilles. Tothom procura protegir-se a si mateix o protegir aquella persona més pròxima a ell; preservar-se del transport, és a dir, «reclamar que l'esborrin» de la llista del transport en el darrer moment. Tothom té clar que, per cada un dels que se salven i es fan esborrar, hi haurà d'haver algú que el supleixi. Perquè en general es tracta d'un nombre, d'un nombre d'interns que han de completar el transport. Cadascun d'ells és literalment tan sols un número; en realitat, a la llista únicament figuren els números dels presos. Pensem només en Auschwitz, per exemple, on tan bon punt registraven un pres li prenién totes les seves coses, de tal manera que es quedava sense cap document. Tothom tenia la possibilitat d'atribuir-se un nom o una professió qualssevol, una possibilitat a la qual d'altra banda es recorria tot sovint per diferents motius. L'única cosa que consta —en la majoria dels casos, en forma de tatuatge— i, per tant, l'única cosa que interessa a les autoritats del camp, és el número de l'intern. A cap dels vigilants li passaria pel cap demanar el nom a un pres en el moment de «registrar-lo» —la majoria de les vegades per una qüestió de «ganduleria»; no li passaria pel cap demanar-li el nom, més aviat es limitaria a mirar el número, que tots els

presos han de portar cosit en determinats indrets dels pantalons, la jaqueta i l'abric d'acord amb el reglament, i a apuntar-lo —una operació no pas poc temuda per les conseqüències que tenia.

Tornem ara al cas d'un transport imminent! En una situació com aquesta el pres no té temps ni ganes per fer reflexions de caràcter abstracte o moral. L'única cosa que tothom pensa és a conservar la vida pensant en els que l'esperen a casa i per protegir aquells reclusos amb els quals és possible que tingui algun lligam. En conseqüència, es deixarà d'escrúpols a l'hora de fer que un altre —un altre «número»— ocupi el seu lloc en el transport.

El que es desprèn de totes aquestes explicacions és que els *capos* representaven un tipus de selecció negativa: els únics que servien per a un càrrec com aquest eren els individus més violents i, en afirmar això, prescindim conscientment de les excepcions, que, per sort i per descomptat, n'hi va haver. Ara bé, paral·lelament a la selecció —diguem-ne— activa feta per les SS, n'hi va haver una altra de passiva: entre els interns que van romandre anys i panys als camps i que, entre trasllat i trasllat, acabarien passant per dotzenes de camps de concentració, per regla general tan sols van poder-se mantenir en vida els que no van tenir escrúpols en aquesta lluita per la conservació de la vida i els que no van acovardir-se ni davant la violència, ni tan sols davant el robatori per amistat. Tots nosaltres, que gràcies a milers i milers de felices casualitats o per un miracle de Déu —tant se val com en diguem— vam poder-ne escapar amb vida, sabem i estem en condicions d'afirmar tranquil·lament que *els millors no van tornar*.

L'INFORME DEL PRES NÚMERO 119.104: UNA TEMPTATIVA PSICOLÒGICA

En el moment en què el «número» 119.104 fa la temptativa de descriure el que va viure com a «psicòleg» al camp de concen-

tració, cal consignar des d'un bon començament que al camp, naturalment, no exercia «com a psicòleg», ni tan sols com a metge (tret de les darreres setmanes); raó encara més important pel fet de no tractar-se d'una descripció de la seva personal manera de viure, sinó de la manera com precisament vivia la vida al camp el pres «normal i corrent». I confesso no sense orgull que, com a tal, jo ja no era un pres «normal i corrent», precisament no era més que el número 119.104 i prou. La major part del temps vaig ser un peó a les vies de tren que tan aviat construïa terraplens com feia altres obres de ferrocarril. Mentre que altres companys van tenir la sort de treballar en ambulàncies improvisades i més o menys escalfades fabricant benes amb restes de paper, jo, per exemple, durant un temps vaig treballar completament sol excavant un túnel a la carretera per soterrar-hi canonades de conducció d'aigua. Una cosa que per a mi va tenir la seva importància: en reconeixement al meu «servei», poc abans del Nadal de 1944 em van donar dos bons, o primes, uns bons que regalava l'empresa constructora a la qual les autoritats del camp ens venien literalment com a esclaus —l'empresa havia de pagar a l'administració del camp una determinada quantitat per dia i pres; un bo costava a l'empresa cinquanta penics, i al camp la majoria de vegades el bescanviàvem per sis cigarretes, naturalment al cap d'unes quantes setmanes. Jo ara estava en possessió de l'equivalent de dotze cigarretes! Dotze cigarretes, però, significaven dotze racions de sopa, i dotze racions de sopa volien dir moltes vegades salvar-se veritablement de morir de fam, de moment durant dues setmanes. Fumar-se les cigarretes només podia permetre-s'ho un *capo* que cada setmana disposés d'un parell de bons garantits, o un pres que estigués al capdavant d'un taller o d'un magatzem del camp, i a qui recompensessin els serveis amb cigarretes. Tots els altres —els presos corrents— solien canviar les cigarretes per menjar, cigarretes a les quals accedien per mitjà dels bons i, per tant, a còpia d'arris-

car la vida fent feines suplementàries, llevat que haguessin renunciat a seguir amb vida en reconèixer que la situació no tenia cap sortida i decidir «gaudir» dels darrers dies de què encara disposaven: tan bon punt un company començava a fumar les dues cigarretes que tenia, sabíem que ja no creia en la possibilitat de continuar —i realment ja no podia.

Ara, més aviat preguntem-nos pel veritable significat d'una empresa com aquesta i per la manera com l'exposarem en aquest relat. De relats sobre els camps de concentració, n'han aparegut a bastament. Aquí, tanmateix, només s'hi haurien de presentar fets en la mesura que la vivència d'una persona es correspongui amb la vivència d'un esdeveniment real; no obstant això, per a la vivència en si mateixa són vàlids els esforços psicològics que s'exposen tot seguit. La manera d'entendre la vivència depèn de si el lector coneix el camp de concentració i la vida al camp —perquè ell mateix ho ha viscut— o no els coneix. Per al primer grup de lectors, el que cal aquí és procurar explicar allò que realment han viscut com a vivència pròpia per mitjà dels mètodes científics de què disposem actualment; per al segon grup, en canvi, s'ha de procurar fer comprensible allò que per al primer té una explicació. Es tractarà, doncs, de fer entendre també a les persones de fora la vivència dels altres, per tal que entenguin quina ha estat la vivència del pres i, en definitiva, arribin a entendre el percentatge més aviat escarransit de presos supervivents, a comprendre la seva singular actitud davant la vida, una actitud que, des del punt de vista psicològic, representa en certa manera una absoluta novetat. I és que la seva no és una actitud comprensible sense més ni més; contínuament sentim dir als interessats: «No ens agrada parlar de les nostres vivències; qui ha estat en un camp no necessita que li expliquem res; i aquell que no hi ha estat, mai no aconseguirem que entengui com ens sentíem per dins, i com continuem encara sentint-nos per dins».

De tota manera, davant una temptativa psicològica d'aquest

típus, es presenten determinades dificultats de caràcter metòdic. La psicologia exigeix distància científica. Però aquesta distància necessària, ¿la té efectivament qui ha viscut en persona la vida en un camp?, ¿la té del tot o només una miqueta mentre fa la vivència, és a dir, en el moment en què havia de fer les observacions pertinents? La persona de fora tenia distància, però en tenia també massa, estava massa al marge del flux de vivències per poder estar en condicions de fer alguna afirmació vàlida. I qui hi estava «ficat» potser sí que té massa poca distància per poder-ne fer una valoració objectiva; així i tot, és l'únic que coneix la vivència en qüestió. I, esclar, no solament és possible sinó al capdavant probable que el criteri que ell aplica a les coses també estigui deformat. No ho podem descartar. Només dependrà de si procurem, en la mesura del possible, excloure d'aquesta descripció el que és —diguem-ne— privat; quan sigui necessari, però, també haurem d'aplegar forces per a la descripció personal de les coses viscudes. Perquè el veritable perill d'un estudi psicològic d'aquesta índole no rau en absolut en l'adopció d'un cert to personal, sinó únicament en l'adopció d'un color tendenciós. Per això puc deixar tranquil·lament en mans d'altres persones el que presento aquí, a fi que en facin tot seguit una segona destil·lació que atenyi la neutralitat i que l'extracte de les vivències subjectives que es presenten en aquest llibre cristal·litzi en teories objectives.

Les teories psicològiques que puguin ser tractades aquí serien aportacions que formarien part d'una psicologia, o d'una psicopatologia de la captivitat, tal com ja existeix des de fa dècennis. Són conegudes les aportacions fetes ja per la Primera Guerra Mundial, una guerra que ens va donar a conèixer per primera vegada la síndrome de la «malaltia dels filats de pues» (*barbed wire disease*), una reacció malaltissa de l'esperit observable als camps de presos de guerra. A la Segona Guerra Mundial li era reservada l'ampliació de la «psicopatologia de les masses»

—si se'ns permet eixamplar amb una designació alternativa la coneguda expressió, així com el títol, de Le Bon—: en primer lloc, pel fet que ens va obsequiar amb l'anomenada «guerra de nervis» i, segon, perquè ens va regalar justament el material viencial dels camps de concentració.

Arribats aquí, voldria remarcar que, en un principi, no volia que aquest llibre aparegués amb el meu nom, sinó amb el meu número de pres com a única dada. En aquest sentit, per a mi era determinant refusar l'exhibició del que vaig viure. I de fet ja l'havia acabat d'escriure quan em van convèncer que la desvaloració d'una publicació anònima és directament proporcional a l'increment de valor d'un judici en què ha intervingut el coratge d'una confessió. En conseqüència, vaig renunciar també a ulteriors retallades per no perjudicar el projecte i vaig enfrontar en una mateixa jugada el coratge inherent a la confessió i el pudor de l'exhibició, amb la qual cosa em vaig fer una mala passada a mi mateix.